

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ И НАПРЕДОВАЊЕ У ЗВАЊИМА НАСТАВНИКА У ОБРАЗОВАЊУ ОДРАСЛИХ – ИЗМЕЂУ ПОТРЕБЕ И ОБАВЕЗЕ

Иван Шарчевић¹, Слађана Шарчевић

Школа за основно образовање одраслих „Обреновац”

Апстракт: Рад је усмерен на сагледавање законске обавезе стручног усавршавања наставника у школама за основно образовање одраслих и прегледом литературе учених потреба у свакодневној пракси, као и указивање на могућности и ограничења проходности ка вишим звањима у професионалној каријери наставника. Наставници у основном образовању имају претежно пасивну улогу при избору облика стручног усавршавања, односно учествују само у појединим обавезним обукама и ретко су активни учесници у доношењу одлука по овом питању. Укљученост наставног кадра који се бави образовањем одраслих у програме стручних обука је запостављена тема. Законом предвиђено напредовање у звањима наставника, као и прописани бенефити који прате професионални развој, изостају у пракси.

Специфичан рад школа за основно образовање одраслих захтева велико ангажовање и стручност, а иницијално образовање не испуњава увек захтеве у погледу стручности наставника. Анализом садржаја је утврђено да наставници имају ограничене могућности за стручно усавршавање кроз акредитоване обуке за домен образовања одраслих. Актуелни трендови у области образовања одраслих нуде значајне могућности за повезивање и подстицање практичара кроз бројне европске организације и пројекте учења, стручног оспособљавања и мобилности наставника. Већа подршка надлежног министарства, адекватно вредновање стручног кадра и промоција наставничког позива могу бити значајан део решавања учених проблема у овој области.

Кључне речи: стручно усавршавање, наставник, напредовање, функционално основно образовање одраслих

Увод

Остваривање напретка или побољшања је веома важно у свим сферама друштвеног и професионалног деловања. Потреба за личним усавршавањем и самопотврђивањем део је целоживотног учења сваке индивидуе. На тај начин

¹ conegt65@gmail.com

посматрана, ова људска потреба престаје да буде само једна од бројних формалних обавеза и постаје већи подстицај за доношење самосталних одлука о стицању нових знања и вештина и/или унапређивању већ постојећих. Иако мерило стручног усавршавања школског кадра представља учешће у програмима каталошких обука које нуди Завод за унапређивање образовања и васпитања (ЗУОВ) (Orlović Lovren i sar., 2020), може се поставити питање колико су ти програми заступљени и прилагођени специфичној циљној групи која образује одрасле особе.

Претходним прегледом литературе је истакнуто да су наставници конзументи унапред дефинисаних приоритетних области стручног усавршавања које „у великој мери ограничавају аутономију наставника и других практичара у погледу могућег избора садржаја стручног усавршавања“ (Sekulić, 2020: 289). Савремени развој информационих и комуникационих технологија је допринео повећању приступа бројним ресурсима и курсевима за стручно усавршавање независно од типа школе у којима су наставници ангажовани, што је имало и последицу смањења трошкова за организовање појединих обука, односно већу мотивисаност наставника за њихово похађање.

Законски оквири предвиђају исти третман свих наставника на основношколском нивоу по питању стручног усавршавања, али и у погледу напредовања у звања. Нејасно је у којој мери актуелна легислатива и институционална подршка за професионални развој доприносе проходности наставника из функционалног основног образовања одраслих (ФООО) ка вишим звањима, односно напредовању у струци. Док је стручна литература посветила значајан број текстова облицима усавршавања и професионалног развоја наставника у школама (Langović i sar., 2017; Ovesni, 2022), дотле је питање каријерног напредовања у звања остало добрим делом запостављено. Напредовање у струци и остваривање професионалног развоја нису увек исти појмови. Професионални развој се може посматрати кроз андрагошки приступ у коме је то процес целоживотног учења и професионалног деловања (Orlović Lovren i sar., 2020), а напредовање у струци је могућа последица стручног усавршавања које је остварено кроз прописане активности у оквиру процеса професионалног развоја. Оно што покреће једног наставника у његовом свакодневном раду (професионални развој) неће бити подстицај за другога (напредовање у каријери) и у томе се назире раскол између потребе и обавезе.

Метод

Предмет истраживања у овом раду је усмерен на два основна истраживачка питања:

- (1) Какве су могућности стручног усавршавања наставника који раде у ФООО?
- (2) Како наставници у ФООО могу професионално напредовати у звањима?

Користи се дескриптивна метода. Осим дескрипције уочених појава, настоји се у индуктивном закључивању на основу прикупљених података. Анализа садржаја је употребљена као истраживачка техника. Предмет анализе је следећи садржај:

- Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника (2021);
- Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године;
- Закон о образовању одраслих (2020);
- Закон о основама система образовања и васпитања (2021) и
- ЗУОВ – Каталог програма стручног усавршавања (2023).

Идентификоване обуке за запослене у ФООО су приказане табеларно (Табела 1), уз важну напомену да претрага програма стручног усавршавања у Каталогу ЗУОВ-а није остварива уз одредницу „функционално основно образовање одраслих“. Обуке је могуће пронаћи искључиво коришћењем одреднице „одрасли“ (ћириличним писмом) у напредној претрази програма, уколико каталогски број није претходно доступан.

Стручно усавршавање и напредовање у звања – појмовно одређење кроз призму законске регулативе

Важећи закони и правилници у образовном систему Републике Србије налажу обавезу сталног стручног усавршавања за наставнике који раде у формалном образовању одраслих: члан 54, Закон о образовању одраслих; члан 151, Закон о основама система образовања и васпитања. Развијање наставничких компетенција за успешно бављење образовно-васпитним радом у школи представља се као основни циљ утврђених правила у овој области. Додатно, похађање обука и стицање одређеног броја бодова јесте један од услова за напредовање у звања наставника или пријављивање на конкурсе ресорног министарства. Изостајање усавршавања без оправданог разлога санкционише се суспензијом лиценце. Бројне су активности које запослени у школи могу предузети како би испунили своју дужност, а у стварности се то углавном своди на две групе обавеза: усавршавање ван и унутар установе.

Стручно усавршавање у установи обухвата низ разноврсних активности које појединац обавља сопственим ангажовањем. Ту спадају: припрема и реализација угледних часова, приказ техника учења, излагање о похађаним обукама, учешће у истраживањима и пројектима мобилности, анализа и приказ стручне литературе, приправничка или менторска пракса и друге активности. Стручно усавршавање ван установе подразумева похађање програма стручног усавршавања (семинар, обука од јавног интереса) и учешће на стручним скуповима (конференција, сабор, симпозијум, трибина, летња школа). Током претходних година постојала су неслагања око броја обука и потребног броја поена

за њихову реализацију које наставник мора да прикупи у току школске године, односно за период од пет година. Сад је законски предвиђено да запослени у школи похађа бар један одобрени програм и један стручни скуп током године.

Када је реч о напредовању у звања наставника, услови за остваривање овог права су детаљно објашњени у Правилнику о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника, члан 25–28. Најпре би требало нагласити да је ово могућност, али не и обавеза запослених у просвети. Предвиђено је да наставници, васпитачи и стручни сарадници кроз стручно усавршавање могу напредовати у четири степена звања педагошког саветника, као и право на увећање плате за стечено звање. Заправо, звање саветника само по себи ништа не доноси факултетски образовном стручњаку, али зато уводи нове радне захтеве пред ионако оптерећене наставнике. О увећању плате такође нема говора. Ранији емпиријски налази су већ потврдили да наставници који су стекли одређени број сати за стручно усавршавање нису напредовали у својој професији (Miljković i Mrkšić, 2013). Платни разреди су најављивали решење тог проблема, али се то није остварило.

Присутне су и недоследности у правном оквиру за поједине послове које стручан наставник може обављати. Дobar пример за то јесте услов стручног усавршавања за избор наставника који ће изводити наставу у иностранству. Један такав конкурс² из 2023. године за избор редовних наставника који ће изводити образовно-васпитни рад на српском језику у европским земљама од кандидата тражи да испуњава следеће услове:

- Радни однос на неодређено време у школи у Републици Србији;
- Поседовање дозволе за рад – лиценце;
- Најмање пет година радног искуства у образовању;
- Поседовање уверења и потврда којима доказује стално стручно усавршавање у образовању, у складу са правилником којим се прописује стручно усавршавање;
- Основно знање за рад на рачунару;
- Познавање језика државе у коју се упућује или другог светског језика на нивоу Б1 Заједничког европског језичког оквира;
- Испуњавање услова у погледу стручне спреме за наставника разредне наставе, страног језика или српског језика и књижевности.

Ако се наведени услови упореде са Законом о основама система образовања и васпитања, члан 157, предвиђено је да кандидат испуњава само прва три услова, односно да буде у сталном радном односу, има минимум пет година радног искуства у области образовања и поседује лиценцу. Дакле, законски није предвиђено да стручно усавршавање буде један од услова за ангажовање наставника у иностранству. Овде је важно напоменути да наведени конкурс не представља напредовање у звања наставника, али може бити важан корак у развоју његове професионалне каријере.

² Цео текст конкурса објављен на сајту МПНТР на: <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2023/04/DOPUNSKA-NASTAVA-KONKURS-za-izbor-redovnih-nastavnika-2023-.pdf>

Предности и недостаци стручног усавршавања у ФООО

Проблем стручног усавршавања наставника у функционалном основном образовању одраслих може се посматрати из две перспективе:

- могућности за стручно усавршавање као услов за напредовање у струци и
- оспособљеност наставника за рад у ФООО.

Могућности за стручно усавршавање као услов за напредовање у струци

Претходно је објашњено да се обавеза сталног стручног усавршавања односи на све који раде у образовању. Неке од каталожких обука су заједничке за све наставнике, независно од тога да ли се њихов радни ангажман односи на редовну основну, музичку или школу за основно образовање одраслих. Група аутора са Географског факултета у Београду нуди значајан преглед адекватних стручних обука за наставнике географије у школама, експлицитно наводећи који су семинари њима доступни за индивидуалан напредак (Langović i sar., 2017). Уколико се обрати пажња на специфичну понуду семинара и тренинга за област образовања одраслих, лако се може уочити да је таквих обука веома мало. Понуђени програми сталног стручног усавршавања не уважавају многе индивидуалне разлике, односно одлике узраста одраслих полазника.

Вертикалне проходности унутар образовног система (из угла наставника), односно напретка у струци у правом смислу речи готово да и нема. У прилог овоме говоре и резултати истраживања са 150 испитаних наставника у основним и средњим школама (Miljković i Grujić, 2019), где више од половине сматра да обавезно стручно усавршавање не доприноси личној промоцији, односно напредовању у служби. Учитељ остаје учитељ, а наставник остаје наставник. Истински просветни радник може напредовати само у интелектуално подстицајној средини, уз праву подршку и аутономију у свом раду.

Рад у образовању одраслих често захтева од наставника висок ниво стручности и пружање сталне подршке несигурним и економски веома угроженим полазницима, а резултати ће често бити скромни и обесхрабрујући. „Наставни кадар је углавном сагласан да се највећи проблеми тичу пре свега лоше материјалне ситуације у којој се налази већина ромских породица [...], одсуства свести о значају образовања, ране удаје ромских девојчица и напуштања школовања“ (Simić, 2021: 126). Од наставника се очекује да буде стручњак у својој области, добар педагог и још бољи андрагог, да познаје социјалне услове свих својих полазника, сарађује са андрагошким асистентима и разматра отклањање баријера које умањују партиципацију полазника у ФООО. Затим, као део професионалног развоја и стручног усавршавања истиче се важност познавања техника и инструмената у процесу самовредновања. „Комплекснији приступ самовредновању подразумева реализовање акционих истраживања, како би се

посматрали резултати праксе“ (Dragojević i Marić Jurišin, 2021: 152). Из наведеног се јасно види да рад са одраслима захтева бројне вештине које нису обухваћене образовањем наставника током студија, а тешко их је пронаћи и у прописаним облицима сталног стручног усавршавања имајући у виду укупан број и теме тих обука (Табела 1).

Приступ наставног кадра ангажману у раду стручних тела за област образовања одраслих је ограничен, а селекција и адекватни подстицаји практичара из ФООО на конкурсима (који би допринели повећању професионалног угледа) учестало изостају. Ову тврдњу у значајној мери потврђују резултати испитивања наставника у школи за основно образовање одраслих где је две трећине испитаника (66%) одговорило да не уживају велики углед у друштву, односно 58% испитаних особа верује да је за свој рад плаћено мање од заслуженог (Miljković, 2011). Наставници желе да имају значајнију улогу у развоју своје професије, али сматрају да немају превише утицаја на процес доношења одлука везаних за ово питање (Sekulić, 2020). То сугерише потребу новог приступа активне партиципације у процесу стручног усавршавања са њихове стране, исто колико и са стране других актера (доносиоца одлука). Недовољна укљученост практичара може значајно утицати на њихову мотивацију у професионалном деловању. Одавно је познато да јака унутрашња мотивисаност наставника понекад чини чуда унутар учионице (Репса Раљчић, 2018). Са друге стране, савремено образовање одраслих обилује потенцијалом за истраживачки рад и учествовање у међународним пројектима мобилности. Прагматичан приступ целоживотном усавршавању погодно је ентузијастима у образовном систему, пружајући им прилику да развијају и размењују нове идеје о ефикаснијим моделима наставе и учења.

Оспособљеност наставника за рад у ФООО

Овај аспект најпре би требало процењивати кроз иницијално образовање наставника, а затим узети у обзир специфичности рада у школама за основно образовање одраслих. Није тајна да бројним наставницима који раде у различитим типовима школа недостаје педагошко и методичко образовање, као што је позната и све учесталија појава скраћених универзитетских курсева за запослене у образовном систему, где се за релативно кратко време добијају потребни бодови из области методичких, педагошких и психолошких дисциплина. Реч је о претежно теоријским курсевима који задовољавају форму, а наставницима у очима закона дају потребан легитимитет. Међутим, то и даље није решење за недовољну стручну оспособљеност предавача. Актуелан је и проблем недовољног броја наставника у школама, а поједини предлози по овом питању се односе на спуштање критеријума за потребно минимално образовање за рад у просвети, чиме се проблем стручности додатно продубљује.

Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду организује мањи број обука са андрагошким приступом (Табела 1). Иако је реч о обукама које, генерално посматрано, наставници у образовању одраслих самостално бирају, могу се учити и мањкавости које утичу на њихов

учесталији избор и примену: 1. спадају у ред обука са високим трошковима реализације, 2. потребно је формирање довољно велике групе да би се обука реализовала, 3. садржај обука у Каталогу је претежно теоретски оријентисан, односно нису уочљиви методички предлози за унапређење праксе.

Табела 1

Идентификоване обуке из Каталога (прилагођено из: ЗУОВ, 2023)

Р.б.	НАЗИВ ОБУКЕ	ОРГАНИЗАТОР
1.	Обука наставника и стручних сарадника за рад са одраслим полазницима	Центар за професионални развој и пренос знања
2.	Развијање активности каријерног вођења и саветовања (КВиС) у програмима образовања одраслих	Фондација Темпус
3.	Пројектно-оријентисана настава у основном образовању одраслих	
4.	Напиши и обезбеди средства преко ЕУ пројеката	Школа за основно образовање одраслих
5.	Подстицање одраслих на учење	
6.	Планирање и извођење активности образовања и учења одраслих	
7.	Оцењивање постигнућа у образовању и учењу одраслих	Институт за педагогију и андрагогију
8.	Методе и технике у образовању одраслих	Филозофског факултета Универзитета у Београду
9.	Комуникација и групна динамика у образовању и учењу одраслих	

Резултати анализе података из Каталога програма стручног усавршавања за период од 2018. до 2021. године показују да је понуда програма превише генерализована у односу на циљне групе, као и то да је број програма намењених наставницима у образовању одраслих мањи у односу на понуду програма за наставнике у редовним основним или средњим школама (Orlović Lovten i sar., 2020). Додајући томе понуду из актуелног Каталога, јасна је импликација да поједини недостаци у стручном усавршавању нису отклоњени.

Данас можда и највећу подршку стручном усавршавању запослених у сфери образовања одраслих на различитим нивоима пружа ЕПАЛЕ – Електронска платформа за образовање одраслих у Европи. У питању је савремена платформа међународног карактера, а одскора функционише и на српском језику. Значајном је чине бројне онлајн могућности за повезивање са другим професионалцима и организацијама у области образовања одраслих, затим организовање обука, вебинара и конференција, приступ бројним ресурсима за рад и учење. Проблем је у томе што наведене обуке нису акредитоване од стране ЗУОВ-а и немају вредност у бодовању за напредовање у струци. Ситуација је донекле ублажена последњих година откако је Фондација Темпус успела да акредитује мањи број сопствених обука које се могу применити у образовању одраслих (пројектно планирање, каријерно вођење и примена ИКТ). На тај на-

чин су се стекли услови да заинтересовани наставници који раде у ФООО могу добити признате сертификате за одслушане обуке.

Савремени трендови у образовању и могући правци деловања

Од пројектне до наставе оријентисане ка исходима учења, од развијања дигиталних компетенција ка образовању за одрживи развој, постојеће образовне политике у Републици Србији годинама таворе у затвореном кругу помодарства и формалности. Другим речима, стручно усавршавање наставника, васпитача и стручних сарадника прати устаљени шаблон онога што је тренд у датом тренутку. Од наставника се очекује да познаје и примењује различите стратегије учења, али и да прати теоријске оријентације за подстицање мотивације код ученика (Pivaš, 2018). Доскора је пажња била усмерена на пројектну наставу. Значајан број националних обука, конференција или вебинара је организован на тему подстицања примене пројектне наставе у школама, што се неминовно одразило и на област образовања одраслих (Табела 1, р.б. 3.). Реализација је отишла у ту крајност да су школе спроводиле овакав тип наставе у раду са свим разредима и у свим предметима, чак и онда када није било објективних разлога за то. Потом је императив постао развитак дигиталних компетенција. Сада се остваривање ових обука своди на основно дигитално описмењавање наставника, а већином су организоване у онлајн окружењу, теоријски и таксативно оријентисане и без праве подршке искусних ментора у области информатике. Аутори (Minić Aleksić i Savić, 2020) наводе пример тродневне обуке (два дана траје обука, један дан самосталан рад наставника) којом је оспособљено 2000 наставника првог и петог разреда основне школе за употребу модерне технологије и електронских уџбеника у дигиталној учионици, чиме се потврђује претходна тврдња.

Куда води такав једнодимензионалан приступ савременом образовању? Најкраћи одговор јесте: наставак проблема. Са једне стране, индиректно се врши притисак на успостављање нове образовне парадигме. У тим околностима од наставника се траже сати усавршавања за област деловања која није нужно у опису њиховог посла. Као скорашњи пример може се навести обука за предмет *Дигитални свет*. У ову обуку су укључени и наставници разредне наставе који раде у ФООО по другачијем курикулуму (прим. аут.). Са друге стране, постоји отпор према свему што је ново и непознато. Бројни су наставници који се држе опробаних модела наставе и свог вишегодишњег искуства. Њима инсистирање на слушању семинара током једне школске године представља не само напор, већ и расипање времена које могу корисније утрошити тако што ће се посветити наставном процесу.

Како и у којој мери наставници заиста могу да одлучују о томе шта им је потребно да би унапредили свој рад у школи? На ово питање није лако доћи до одговора. Према досадашњим испитивањима, практичари у школама не до-

живљавају себе као особе које имају превише утицаја на креирање реформских решења у образовању (Spasenović i sar., 2020). Даље, већина обавезних (каталошких) семинара се доживљава као протоколарна активност и још једна у низу наметнутих обавеза. Квалитативно истраживање спроведено међу наставницима основних школа у више српских градова показало је да програми стручног усавршавања наставника „нису адекватни и довољни за ситуације у којима се дешавају крупне промене“ (Ovesni, 2022: 222). Иницијативе практичара да организују обуке на основу свог искуства у раду са одраслима често остају у фиокама надлежних комисија због „недостатка искуства у извођењу обука“ или „недостатка референци“ уз име реализатора (прим. аут.). Стручна литература указује и на проблем слабије компјутерске писмености код извесног броја наставника, односно „индивидуално усавршавање наставника је важно, посебно оних старијих, који у свом основном, средњем и факултетском образовању нису имали информатичке предмете“ (Langović i sar., 2017: 309). Стални развој информационих технологија у области образовања, значајно убрзан и подстакнут глобалном пандемијом претходних година, омогућио је наставницима да се стручно усавршавају било кад и било где.

Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године указује на тренутно стање у области образовања одраслих и професионалног развоја наставника и нуди предлоге за унапређивање:

- решавање проблема који ометају учешће, релевантност и квалитет ФООО (проблем превоза, одлив и компетенције кадрова, проблем реализације стручних обука у ФООО);
- унапређивање иницијалног образовања наставника;
- изградња прилагођеног система професионалног усавршавања и вредновања рада наставника, као и унапређивање положаја наставничке професије;
- унапређивање система акредитације програма стручног усавршавања (прецизне референце о реализаторима и организаторима програма);
- финансијска анализа и пројекција о напредовању наставника и стицању звања;
- мотивисање кандидата за упис на студијске програме за образовање наставника;
- повећање буџетских средстава у образовању (SROVRS-2030, 21–24).

Из наведеног се може донети јасан закључак да стручно усавршавање наставника и напредовање у звања јесу препознати проблеми у садашњем формалном образовању одраслих, али и образовном систему уопште. Њихово решавање зависи од надлежних институција, али и од увиђања расположивих могућности.

Било је много речи на тему информалног и неформалног учења, односно процесу признавања претходног учења. Ауторка (Kalmar, 2022) посматра информално учење као значајну прилику за перманентно, целоживотно обра-

зовање и усавршавање наставника. Мотивисани појединци у образовном процесу стално су ангажовани, свој наставнички позив доживљавају као шансу за континуирано унапређење образовног процеса и спремни су да уче у новој стварности. *Правилник о сталном стручном усавршавању и напредовању у звања наставника, васпитача и стручних сарадника, члан 25–28* као један од услова за напредовање у звања наводи коришћење рачунара у раду и додатно описује да то „подразумева употребу једног од програма за обраду текста, за табеларна израчунавања, за израду презентација и коришћење интернета у функцији образовно-васпитног рада“ (члан 25, став 7). У недостатку прецизнијих одредница, наведени пример се може тумачити као примена информалног учења у пракси, иако је појаве овог типа потребно детаљније истражити.

Закључна разматрања

Стручно усавршавање је законска обавеза наставника који раде у ФООО, али напредовање у звањима је само недовољно дефинисана или искоришћена могућност – најкраћи је закључак овог рада. Стручна литература је обратила пажњу на проблеме са којима се наставници у школама сусрећу поводом свог професионалног развоја, иако је ово питање недовољно заступљено у области образовања одраслих. Емпиријска истраживања потврђују недовољну педагошко-методичку обученост наставника у свим типовима школа, односно мањак специфичних обука за различите типове образовних установа. Чињеница да тема стручног оспособљавања годинама проналази махом негативне ставове практичара у образовном процесу уклапа се у већ бледу слику о статусу наставника у друштву. Анализом понуде акредитованих обука чија су циљна група запослени у ФООО, установљено је да постоји свега девет таквих обука које наставници могу самоиницијативно бирати.

Образовни систем који тежи модерном друштву знања требало би да значајно унапреди постојеће ресурсе и стави их у службу општег добра. Надлежно министарство мора наћи начин да препозна, подстиче и адекватно вреднује ангажовање својих запослених сходно постигнутим резултатима у настави, али и у оквиру ангажовања на пројектима европских организација, а не само да их ограничава недовољно усклађеним законима и правилницима. За крај разматрања овог проблема свеукупној заједници актера у нашем образовању може се упутити следеће питање: Води ли стручно усавршавање наставника ка њиховом напредовању и професионалном развоју или ће тај развој и даље бити оправдање за постојећи систем стручног усавршавања?

Литература

- Dragojević, T. i Marić Jurišin, S. (2021). Značaj samovrednovanja rada nastavnika u funkciji profesionalnog razvoja. *Pedagoška stvarnost*, 67(2), 147–159.
- Kalmar, L. (2022). Informalno učenje kao prilika za permanentno obrazovanje nastavnika. *Godišnjak za pedagogiju*, 7(1), 49–58.
- Langović, M., Đurkin, D., i Deđanski, V. (2017). Kompetencije i uloga nastavnika geografije. *Metodička praksa*, 13(2), 301–318.
- Miljković, J. (2011). Ugled vaspitno-obrazovnih profesija. *Inovacije u nastavi*, 24(3), 42–52.
- Miljković, J. i Mrkšić, M. (2013). Usavršavanje nastavnika u obrazovnoj politici u Srbiji. *Inovacije u nastavi*, 26(1), 117–127.
- Miljković, J. i Grujić, J. (2019). Obrazovanje kao vrednost u kulturi škole. *Nastava i vaspitanje*, 68(1), 21–34.
- Minić Aleksić, D. M. i Savić, I. M. (2020). Osnajivanje digitalnih kompetencija nastavnika kroz realizaciju projekta „Digitalna učionica”. *Učenje i nastava*, 6(2), 323–340.
- Orlović Lovren, V., Pejatović, A., i Čairović, N. (2020). Kvalitet rada obrazovno-vaspitnih ustanova i profesionalni razvoj zaposlenih – od standarda za ustanove do potreba zaposlenih. *Nastava i vaspitanje*, 69(2), 133–150.
- Ovesni, K. (2022). Strategije profesionalnog usavršavanja nastavnika u periodu nesigurnosti i krize. U Ž. Krnjaja, M. Senić Ružić i Z. Milošević (ur.), *Obrazovanje u vreme krize i kako dalje* (str. 218–223). Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Penca Palčić, M. (2018). Teaching and coaching skills. *Nastava i vaspitanje*, 67(3), 555–567.
- Pivaš, M. (2018). Metakognitivni proces iz perspektive nastavnika prilikom proučavanja tekstova o motivaciji – strategije i taktike uspešnog stručnog usavršavanja. *Metodička teorija i praksa*, 13(1), 21–30.
- Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju i napredovanju u zvanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika (2021). Službeni glasnik RS, br. 109/2021.
- Sekulić, J. (2020). Participacija nastavnika u procesu koncipiranja stručnog usavršavanja: mogućnosti i dometi. U L. Radulović, V. Milin i B. Ljujić (ur.), *Participacija u obrazovanju – pedagoški (p)ogledi* (str. 285–292). Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Simić, D. N. (2021). Mišljenja nastavnika i stručnih saradnika o problemima obrazovanja dece Roma. *Učenje i nastava*, 7(1), 119–140.
- Spasenović, V., Hebib, E., i Šaljić, Z. (2020). Učešće praktičara u procesu stvaranja i sprovođenja obrazovnih politika. *Nastava i vaspitanje*, 69(3), 257–272.
- Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine. https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
- Zakon o obrazovanju odraslih (2020). Službeni glasnik RS, br. 6/2020.
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2021). Službeni glasnik RS, br. 129/2021.

ZUOV. (2023). Katalog programa stručnog usavršavanja – odrasli. <https://zuov-katalog.rs/?action=page/catalog/all,https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2023/04/DOPUNSKA-NASTAVA-KONKURS-za-izbor-redovnih-nastavnika-2023-.pd>

PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND ADVANCEMENT IN TEACHERS' POSITIONS IN ADULT BASIC EDUCATION - BETWEEN OBLIGATIONS AND NEEDS

Ivan Šarčević , Slađana Šarčević

School for Elementary Education of Adults “Obrenovac”, Obrenovac

Abstract: This paper is aimed at looking at the legal obligation of professional training of teachers in schools for basic education of adults, and by reviewing the literature of perceived needs in daily practice, as well as pointing out the possibilities and limitations of advancement to higher titles in the teacher's professional career. Teachers in elementary education have a predominantly passive role in choosing the form of professional development, that is, they only participate in certain mandatory forms and are rarely active participants in making decisions on this issue. The involvement of teaching staff dealing with adult education in professional training programs is a neglected topic. The law provides for promotion in the ranks of teachers, as well as prescribed benefits that accompany professional development, but they are absent in practice.

The specific work of schools for basic adult education requires great commitment and expertise, and initial education does not always meet the requirements regarding teacher expertise. Content analysis revealed that teachers have limited opportunities for professional development through accredited training in the domain of adult education. Current trends in the field of adult education offer significant opportunities for connecting with other actors and encouraging practitioners through numerous European organizations and projects of learning, professional training and teacher mobility. Greater support from the competent ministry, adequate valuing of professional staff and promotion of the teaching profession can be a significant part of solving the perceived problems in this area

Keywords: professional development, teacher, advancement, functional basic education of adults

Примљено: 17.6.2023.

Прихваћено за објављивање: 15.12.2023.